

safejournalists.net

Indeks bezbednosti novinara Zapadnog Balkana

2021 – Narativni izveštaj za Srbiju

SADRŽAJ

PRAVNO I ORGANIZACIONO OKRUŽENJE

9

PREVENCIJA

21

PROCESNI DEO

30

STVARNA BEZBEDNOST

40

Uvod

Indeks bezbednosti novinara Zapadnog Balkana (WB-JSI) je istraživački zasnovan alat dizajniran da meri i prati promene u odgovarajućim društvenim i političkim okruženjima u zemljama Zapadnog Balkana, koje imaju direktan ili indirektan uticaj na bezbednost novinara i medijskih profesionalaca dok obavljaju svoju profesiju. Indeks bezbednosti novinara Zapadnog Balkana prvenstveno se oslanja na istraživačke dokaze koje su prikupili i analizirali partneri na platformi [SafeJournalists.net](https://www.safejournalists.net) koji prate rigoroznu proceduru istraživanja. Prikupljeni podaci o različitim dimenzijama kompleksnog koncepta „bezbednosti novinara“ kvantifikovani su i grupisani u kompozitni indikator, Indeks bezbednosti novinara, za praćenje promena u sedam zemalja Zapadnog Balkana tokom vremena. Na osnovu istraživačkog materijala, devet članova Savetodavnog panela iz svake zemlje¹ procenilo je situaciju i dodelilo bodove za svaki od 19 indikatora u okviru sledećih dimenzija:

- (1) **Pravno i organizaciono okruženje** – postojanje i primena zakonskih garancija relevantnih za bezbednost novinara;
- (2) **Prevenција** – postojanje i sprovođenje niza preventivnih mera koje direktno utiču na zaštitu i bezbednost novinara;
- (3) **Procesni deo** – postupanje državnih institucija i javnih zvaničnika poštovanje državnih institucija i javnih funkcionera prema novinarima i efikasnost sistema krivičnog i građanskog pravosuđa u istragama pretnji i akata nasilja nad novinarima;
- (4) **Stvarna bezbednost** – incidenti i slučajevi raznih oblika pretnji i nasilja nad novinarima i medijima.

WB-JSI su zajednički razvili istraživači iz Instituta RESIS iz Skoplja² i partneri sa platforme [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net): Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje/Udruga BH novinari, Sindikat medija Crne Gore, Udruženje novinara Makedonije, Udruženje novinara Kosova, Hrvatsko novinarsko

¹ U Srbiji Savetodavni panel činili su: Ljiljana Stojanović, Bojana Jovanović, Vukašin Obradović, Nedim Sejdinović, Veljko Milić, Ljubica Gojgić, Milica Šarić, Milorad Ivanović i Veran Matić.

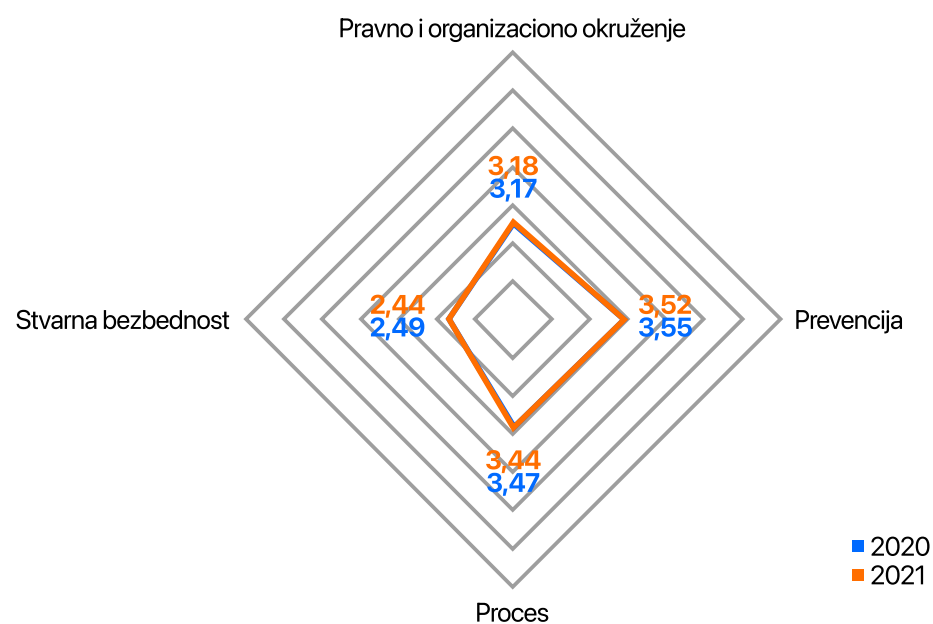
² Istraživači Instituta RESIS (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa razvili su konceptualni okvir za Indeks i model njegovog agregiranja, ponderisanja i izračunavanja.

društvo i nezavisni istraživač iz Albanije³. Kao takav, Indeks je rezultat zajedničkih napora platforme Safejournalists.net i pokriva sva specifična pitanja koja su lokalni partneri identifikovali kao relevantna za njihovu zemlju.

Prva (pilot) godina za izradu konceptualnog okvira i metodologije za bodovanje, agregiranje i izračunavanje Indeksa bila je 2020. Ovaj izveštaj se odnosi na stanje u Srbiji 2021. godine i predstavlja poboljšanje ili pogoršanje situacije u vezi sa četiri dimenzije uzimajući u obzir procenu za 2020. kao referentnu godinu. Za više detalja o teorijskom okviru i procesu kreiranja i izračunavanja Indeksa bezbednosti novinara Zapadnog Balkana i svih izveštaja zemalja vidi: (<https://safejournalists.net/safety-index/>).

³ Blerjana Bino angažovana je kao nezavisna istraživačica iz Albanije za Safejournalists.net platformu.

INDEKS BEZBEDNOSTI NOVINARA

	2020	2021		Glavne nove promene u svakoj dimenziji
1. Pravno i organizaciono okruženje	3,17	3,18	↑	Uprkos nastojanjima, medijska legislativa još uvek nije unapređena, Novinari ne podležu cenzuri, pišu otvoreno iako trpe stalne pritiske i tužbe koje političari i moćnici podnose zbog tekstova u kojima se kritikuju njihovi postupci. Javnost, novinarska i građanska udruženja uspešno su se suprotstavljala pokušajima sistemskog uvođenja biometrijskog nadzora i urušavanja položaja novinarskih izvora ali i samih novinara koji bi imali ozbiljne prepreke u radu.
2. Prevencija	3,55	3,52	↓	Iako su uspostavljeni efikasni mehanizmi prijavljivanja i pokretanja slučajeva napada, primenjene mere u suštini nisu ni blizu efikasne u odnosu na ono što stoji na raspolaganju. Beleže se propusti u radu nadležnih organa, i pre svega veliki politički uticaj predstavnika vlasti koji veoma retko osuđuju napade na novinare, a često ih i podstiču.
3. Procesni deo	3,47	3,44	↓	Iako mehanizmi predviđaju veći nivo odgovornosti i podsticaj nadležnim organima, nema napretka u rešavanju slučajeva napada na novinare. Istrage su dugotrajne i često neefikasne pa uprkos brzom procesuiranju, slučajevi se najčešće odbacuju zbog nepostojanja krivičnih dela, pre svega ugrožavanja sigurnosti. Izostaje odvrcajući efekat i utisak opšteg stanja nekažnjivosti, posebno kada su u pitanju slučajevi ugrožavanja sigurnosti.
4. Stvarna bezbednost	2,49	2,44	↓	Broj pretnji i napada novinarima gotovo je jednak kao i u prethodnoj godini, ali se sfera napada menja. Iako drastično opada broj fizičkih napada, u prvom planu su onlajn pretnje i zastrašivanje novinara i medija, često inicirane agresivnim izjavama i porukama zvaničnika.
Indeks bezbednosti novinara	2,95	2,91	↓	

— SAŽETAK

I. PRAVNO I ORGANIZACIONO OKRUŽENJE

- Zakoni u primeni i dalje sadrže odredbe na osnovu kojih novinari mogu da odgovaraju za krivična dela protiv ugleda i časti. Medijski zakoni i krivično-pravni propisi ne predviđaju odredbe koje posebno štite ugled i čast državnih službenika, a novinari više poznaju propise koji predviđaju povredu ugleda i časti, ali i mehanizme kojima je moguće zaštititi povređeno pravo. U prethodnoj godini je bilo manje presuda protiv novinara zbog kritičkog pisanja u kojima su tužbe podnosili uticajni političari. Novinari pišu otvoreno o temama koje su razlozi za tužbe zbog navodnih kleveta. Chilling efekat i uticaj

podnetih tužbi i izrečenih kazni na dalji rad novinara i medija najčešće se sreće u lokalnim sredinama.

- Novinarski izvori zaštićeni su propisima i novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, ali ovo pravo nije neograničeno. Nacrt Zakona o unutrašnjim poslovima je predvideo uvođenje biometrijskog nadzora putem kamera u Srbiji, čime bi se oslabila zaštita i ugrozilo pravo na privatnost svih građana, a posebno određenih grupa poput potencijalnih izvora podataka za novinare. Međutim udruženja su zajedničkim snagama uspjela da spreče usvajanje ovog zakona. Iako često održavaju kontakte sa njima, novinari se više ne osećaju slobodni da traže informacije od izvora. Održavanje kontakata postaje teže, pa uz represivne metode institucija prema izvorima, uzbunjivači i izvori se sve više povlače.
- Protiv novinara koji su izveštavali i pratili okupljanja građana podnošene su prekršajne prijave zbog navodnog kršenja propisa u vezi sa saobraćajem, a protiv nekoliko novinarki i novinara vođeni su istražni postupci zbog navodnog učešća u organizaciji protesta. Protiv istraživačkih novinara i medija podnete su brojevi SLAPP tužbe koje postaju gotovo trend, ali su ove tužbe za sada bez posebnih negativnih posledica.
- Novinari u Srbiji ne moraju da imaju dozvolu za obavljanje novinarskog posla. U prethodnoj godini zabeleženi su pokušaji da se novinari definišu i licenciraju. U nekoliko navrata novinari su ometani ili im je zabranjivan pristup i izveštavanje sa određenih događaja, što se posebno događa u lokalnim sredinama.
- Novinari rade u veoma nepovoljnim radnim uslovima, a takav položaj se ne popravlja. Kao najveći problem novinari ističu niske plate i neredovne isplate, nesigurnost i neizvesnost opstanka u samom mediju, loše uslove rada na radnim mestima i u novinarskom poslu. Strepeći za ostvarivanje osnovnih uslova za život, novinari čak potiskuju i u drugi plan stavljaju fizičke i verbalne pritiske i sopstvenu bezbednost, i kao najveći problem ističu teške ekonomske uslove za život.

II. PREVENCIJA

- Državne institucije, u saradnji sa novinarskim udruženjima i asocijacijama, i to preko Stalne radne grupe za bezbednost novinara, uspostavile su mehanizam brzog prijavljivanja i hitnog postupanja u slučaju napada u kojima su novinari oštećena lica. U dogovoru sa predstavnicima javnih tužilaštava i policije, uspostavljen je sistem kontakt tačaka čiji zadatak je između ostalog prijavljivanje i provera slučajeva napada na novinare. U 2021. godini zabeleženo je više od 130 različitih prijavi. Nadležni organi su reagovali najčešće brzo i hitno,

preduzimajući radnje iz svojih nadležnosti. Iako novinari imaju pristup mehanizmima brze reakcije koji u praksi veoma dobro funkcioniše, mere u suštini nisu ni blizu efikasne u odnosu na ono što stoji na raspolaganju

- Na nacionalnom nivou u Republici Srbiji postoji mehanizam za pružanje fizičke zaštite svim građanima kojima preti opasnost. Ova podrška uključuje i novinare i lica angažovana po drugim osnovima u medijima. U svakom pojedinačnom slučaju neophodno je pokrenuti postupak procene sigurnosti kako bi se utvrdilo postoji li opasnost po njega i njegovu porodicu. Ministarstvo unutrašnjih poslova je usvojilo interne propise koji treba da doprinesu promeni odnosa prema žrtvama, smanjenju sekundarne viktimizacije i unapređenju njihovog položaja kao žrtava krivičnih dela.
- Relevantne institucije nisu uspostavile redovne službe za pružanje informacija o merama bezbednosti i pravnoj podršci novinarkama. Kako tužilačke istrage u većini slučajeva nisu dale pozitivne rezultate, nema nekih direktnih pomaka u posebnoj zaštiti novinarki.
- Ne postoje jasni, čvrsti i jednaki stavovi prema svim slučajevima napada na novinare. Vlasti selektivno i periodično reaguju i najčešće propuštaju da reaguju na veoma ozbiljne verbalne pretnje, pritiske, targetiranje i optužbe na račun novinara. Najviši predstavnici vlasti veoma često targetiraju kritički orijentisane medije i novinare. Funkcioneri istovremeno stvaraju atmosferu u kojoj se novinari osećaju nesigurno. Sa druge strane, usled organizovanih i kontinuiranih uvreda, pritisaka i napada, kod građana se izaziva potpuna konfuzija oko toga šta zapravo rade istraživački nezavisni novinari.
- Predstavnici policije jesu poboljšali svoj odnos prema novinarima, posebno u komunikaciji i transparentnosti postupanja kod napada na novinare. Međutim, u određenim segmentima i dalje postoje veoma teški propusti u radu, posebno u slučajevima poput organizovanih pritisaka i istraga protiv novinara. Istrage napada na julskim protestima 2020. godine i dalje nisu okončane.

III. PROCESNI DEO

- U okviru rada policije i tužilaštva, u skladu sa donetim internim propisima, određena su posebna lica, zamenici javnih tužilaca i službenici MUP-a na različitim nivoima, koji predstavljaju kontakt tačke u slučajevima incidentnih događaja na štetu novinara. Tužioci i policajci pokazuju različit nivo razumevanja prekršaja i krivičnih dela počinjenih na štetu novinara.
- Selektivna primena i neefikasnost u pojedinim predmetima često daju utisak pritiska i uticaja drugih nivoa vlasti. Bez obzira na efektivnost i efikasnost u pojedinim

predmetima, nejasne odluke u strateški veoma važnim slučajevima ukazuju na probleme u srednjim i kasnijim fazama sprovođenja istraga. Često se događa da se u rad nadležnih organa mešaju predstavnici izvršne vlasti, stavljajući ih u podređen položaj. Tokom 2021. godine u javnim tužilaštvima formirano je 86 predmeta u vezi sa događajima na štetu bezbednosti lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja.

- Za rešavanja onlajn oblika uznemiravanja, Krivični zakonik predviđa i primenjuju se krivična dela u vezi sa pretnjama ili napadima na društvenim mrežama. Bez obzira na hitne reakcije po podnetim prijavama, ističu se brojni nedostaci u prikupljanju podataka i istraživanju konkretnih profila sa kojih se pretilo, pa se veliki broj slučajeva već u početnim fazama usporava obraćanjima društvenim mrežama, i to uglavnom usled nemogućnosti da se utvrde potencijalni izvršioc.
- Oštećeni novinari imaju mogućnost pristupa istražnim fazama i određenom delu informacija koje su nadležni organi spremni da podele sa njima. Informacije mogu da se dobiju zvaničnim uvidom u slučajeve ali i putem kontakt tačaka iz novinarskih udruženja u okviru Stalne radne grupe za bezbednost.
- Ažurirana evidencija koju vodi Republičko javno tužilaštvo (RJT) dostavlja se predstavnicima Stalne radne grupe na svaka tri meseca. Podaci koje RJT čuva su najobimniji i evidentiraju se prema vrsti krivičnog dela, osnovnim podacima oštećenog i fazama u vođenju postupka. Podaci kojima raspolaže policija su gotovo tajni jer javnost nema pristup takvim informacijama.

IV. STVARNA BEZBEDNOST

- Odlika 2021. godine je nastavak trenda pretnji i uznemiravanja novinara praćenjem i agresivnim izjavama predstavnika vlasti. Zabeleženo je 20 slučajeva različitih oblika verbalnih pretnji i uznemiravanja, najčešće izrečenih putem interneta, odnosno društvenih mreža.
- Broj ozbiljnih verbalnih pretnji je u odnosu na prethodnu godinu blago uvećan, pa je uvećano 26 takvih slučajeva. Posebno je vidljiv trend pretnji na društvenim mrežama i internetu uopšte, koje se lako uočavaju, ali veoma teško dokazuju i sankcionišu. Najveći broj tih pretnji ostaje u kategoriji nepoznatih učinilaca, a kapaciteti za otkrivanje dela i upotreba samih informacija i dokaza su dosta nejasni.
- Broj fizičkih napada je u padu u odnosu na prethodne godine, međutim i dalje postoje vidljivi problemi u obezbeđivanju adekvatnih uslova za rad i zaštitu novinara na otvorenim skupovima i građanskim protestima. Policija nije pokazala da gotovo svaki put može zaštititi novinare.

- Broj napada i pretnji medijskim kućama nije u prvom planu u poređenju sa drugim oblicima pretnji i napada, međutim 2021. godine zabeleženo je 12 takvih incidenata, najviše prema ekipama TV N1 koje su verbalno uznemiravane, fizički ometane, napadane i vređane, a takođe njihova oprema i imovina bila je predmet napada. najveći broj tih napada vezuje se za određene događaje i odluke predstavnika vlasti, pa čak i organizovane oblike koji imaju određenu političku pozadinu.

Pravno i organizaciono okruženje

3,18

Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i njihovu primjenu ne proizvode jezive efekte na novinare i medije

Rezultat za 2020: 3,24 / Rezultat za 2021: 3,33

Stanje u oblasti je blago promenjeno nabolje. Iako zakoni i dalje sadrže odredbe zbog kojih novinari mogu da odgovaraju zbog povreda ugleda i časti, a javni zvaničnici podnose tužbe zbog kritika izrečenih na račun njihovog rada, nema izrečenih presuda koje sprečavaju i onemogućavaju novinare i medije da nastave sa radom. Nema jasnih dokaza o tome da su tužbe protiv određenih novinara isključivo politički motivisane kao osnovni razlog njihovog podnošenja, ali je indikativno da određena, politički uticajna lica tuže za gotovo svaki tekst koji pojedine redakcije o njima objavljuju.

Zakoni u primeni i dalje sadrže odredbe na osnovu kojih novinari mogu da odgovaraju za krivična dela protiv ugleda i časti. Kao pravni oblici zaštite oštećenog objekta predviđeni su: a) krivična dela iz oblasti povrede ugleda i časti koja se gone privatnim putem i najčešće podnošene tužbe kojima se novinarima na teret stavlja neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka (za koje je predviđena novčana ili zatvorska kazna), dok se ostala gone po službenoj dužnosti¹ i b) dela propisana medijskim zakonima, koja dopuštaju oštećenom pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete. Kleveta kao krivično delo u Srbiji je dekriminalizovana, međutim zaštita prava koje je u bliskoj vezi sa klevetom, poput povrede ugleda i časti, predviđa se i Zakonom o javnom informisanju i medijima (ZJIM) i Zakonom o obligacionim odnosima (ZOO). Sa druge strane, tužbe protiv čuvara javnog interesa i novinara nisu ograničene samo na građanske postupke, već se podnose krivične tužbe protiv novinara, koristeći krivična dela kojima se novinarima na teret

¹ Krivični zakonik, glava Povreda ugleda i časti. U glavi XVII Krivičnog zakonika su ostala krivična dela iz oblasti povrede ugleda i časti: krivično delo uvrede (član 170), krivično delo iznošenje ličnih i porodičnih prilika (član 172), kao i krivično delo iz člana 146, neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka gone se privatnim putem, dok se službenim putem gone: povreda ugleda Srbije (član 173), povreda ugleda zbog rasne, verske, nacionalne ili druge pripadnosti (član 173), povreda ugleda strane države ili međunarodne organizacije (član 175).

stavlja krivično delo neovlašćenog prikupljanja ličnih podataka. U propisima su i dalje prisutne odredbe koje mogu da se upotrebe protiv novinara, i to posebno od strane predstavnika vlasti. Odredbe mogu biti veoma stroge, međutim način na koji se tumače često može da otvori pitanja moguće povrede, posebno ugleda i časti zvaničnika protiv novinara. Sa druge strane, medijski zakoni i krivično-pravni propisi ne predviđaju odredbe koje posebno štite ugled i čast državnih službenika i drugih imenovanih i postavljenih lica. Međutim, praksa i dalje prepoznaje presude u kojima sudije u svojim obrazloženjima ukazuju na potrebu veće zaštite određenih čelnika u odnosu na građane i novinare. Sankcije koje se predviđaju uglavnom su adekvatne propisanom delu. Novinari sve više poznaju osnove propisa koji uređuju povredu ugleda i časti, ali i mehanizme kojima je moguće zaštititi povređeno pravo. Ogroman pritisak predstavnika vlasti na pravosudne organe i nepoverenje novinara u sistem dovode u pitanje kvalitet i efikasnost propisa. U većini slučajeva novinari nisu obeshrabreni da nastave da pišu, ali su svesni težine i pritiska koji stoje nad njima, posebno finansijske prirode. U prethodnoj godini je bilo manje presuda protiv novinara zbog kritičkog pisanja u kojima su tužbe podnosili uticajni političari. Istraživački novinari nisu imali nijednu presudu donetu na svoju štetu. Problemi sa SLAPP tužbama uočavaju se ponovo krajem prethodne i početkom 2022. godine. Brojne tužbe podnete u januaru 2021. godine i dalje su u postupku. Novinari pišu otvoreno o temama koje su razlozi za tužbe zbog navodnih kleveta, iako su svesni da sve veći pritisak tužbama može proizvesti ozbiljan nivo autocenzure i čak cenzure od strane samih redakcija, koje mogu podleći težini pritiska tužbi. I dalje nema mnogo jasnih dokaza o tome da su podnete tužbe protiv određenih novinara isključivo politički motivisane. Međutim, indikativno je da određena, politički uticajna lica ili državni službenici tuže novinare, urednike ili medije gotovo za svaki tekst koji pojedine redakcije o njima objavljuju. Tužbe podnose čak i za najjednostavnije izveštaje sa suđenja, u kojima se javnost informiše da je tužba podneta i šta se u njoj navodi. Za novinare tužbe su klasičan vid pritiska na rad, upozorenje i oblik iscrpljivanja koji ima za cilj da direktno utiče na odustanak od određenih tema i na autocenzuru. U 2021. godini nije bilo posebnih kazni koje su u nesrazmeri sa delima koja odmenjuju klevetu. Izrečene kazne uglavnom nisu imale odvraćajući efekat. U pitanju su kazne manje vrednosti, a sa druge strane nezavisni mediji uglavnom imaju dobru podršku novinarskih udruženja, asocijacija i kolega. Chilling efekat i uticaj ovakvih tužbi i izrečenih kazni na dalji rad novinara i medija najčešće se sreće u lokalnim sredinama. Svaka izrečena kazna ostavlja određenu dozu pritiska koji može da utiče na moguće samoograničavanje novinara i medija, posebno u lokalnim sredinama. U nekim slučajevima, kazne od 1.500-2.000 evra mogu da utiču na to da lokalni portali prestanu sa radom, što ukazuje na prisutne finansijske probleme i njihovu održivost. Nema jasnih dokaza da službenici direktno zloupotrebljavaju svoja prava za vreme sudskih postupaka. Međutim, brojna odlaganja u sudskim postupcima, nepojavljivanje tužilaca, iskorištavanje pravnih praznina i

— INDIKATOR 1.1

mogućnosti za odlaganje ili nepojavljivanje od strane advokata i punomoćnika koji ih zastupaju u sudskim postupcima, govore o mogućim zloupotrebama samih postupaka protiv novinara protiv kojih se i vode. Novinari moraju da odvoje resurse poput vremena i finansijskih sredstava kako bi se pojavili na suđenjima, a ročišta u ovim postupcima se veoma često odlažu iz sumnjivih razloga. U određenim situacijama, presude su ostavile negativne efekte. To se posebno odražava na lokalne sredine, gde novinari i mediji rade u različitim, često veoma ličnim društveno-političkim i finansijskim uslovima života. Sa druge strane, postoji bojazan da bi određene presude mogle da načine negativan korak i put za druge slične presude u kojima se kažnjavaju novinari za povredu ugleda i časti zvaničnika.

Poverljivost novinarskih izvora je zagarantovana zakonom i poštovana od strane vlasti

Rezultat za 2020: 3,67 / Rezultat za 2021: 3,66

Iako zaštićeni, novinarski izvori i sistem na kojima počiva njihova zaštita bili su i u nepovoljnijem položaju i brojnim izazovima. Medijski propisi i dalje predviđaju da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, uz određena ograničenja. Međutim, zakonski okvir može da bude dobro uzdrman ukoliko bi se uveo Nacrt zakona o unutrašnjim poslovima, koji i dalje, nakon ponovnog rada na tekstu, predviđa uvođenje biometrijskog nadzora putem kamera u Srbiji, čime bi se ugrozila zaštita posebno određenih grupa poput potencijalnih izvora podataka za novinare. Iako nije bilo direktnih pritisaka na novinare da odaju svoje izvore, predstavnici vlasti su primenjivali pritiske kako bi pribavljali određene podatke od novinara, što je bilo posebno vidljivo za vreme takozvanih ekoloških protesta. Iako često održavaju kontakte sa svojim izvorima, novinari se više ne osećaju slobodni da od njih traže informacije.

Novinarski izvori zaštićeni su Zakonom o javnom informisanju i medijima i Krivičnim zakonikom. Zakon o javnom informisanju i medijima predviđa da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, ali ovo pravo nije neograničeno. Ukoliko se radi o učiniocu krivičnog dela za koje je kao kazna propisan zatvor u trajanju od najmanje pet godina i ako se podaci za to krivično delo ne mogu pribaviti na drugi način, novinar je u obavezi da ukaže na izvore kao nosioce informacija. Medijska strategija prepoznaje „neadekvatan stepen zaštite izvora informacija“ i ukazuje na uvećanje problema poput presretanja komunikacije. Međutim, predloženim odredbama iz Nacrta zakona o unutrašnjim poslovima (ZUP) koji je izradila Radna grupa u okviru MUP-a, stečena prava bi postala direktno ugrožena (prikupljanje i obrada biometrijskih podataka putem kamera koje bi bile postavljene širom Srbije). Nacrt ZUP je predvideo uvođenje biometrijskog nadzora putem kamera u Srbiji, čime bi se značajno oslabila zaštita i ugrozilo pravo na privatnost svih građana, a posebno određenih grupa poput potencijalnih izvora podataka za novinare. Nakon pritisaka javnosti i zainteresovanih udruženja, Nacrt zakona je povučen, a radna grupa MUP-a koja ga je izradila uključila je u dalji rad na spornim pitanjima i zainteresovane nevladine organizacije i

novinarska udruženja i predvidela gotovo identične odredbe. Novinarski izvori su često predmet pritisaka i progona od strane predstavnika vlasti. U dosta slučajeva, predmet reakcije čak nisu novinari već novinarski izvori, iza čega stoji namera da se izvorima pošalje poruka šta mogu da očekuju ukoliko saraduju posebno sa istraživačkim novinarima. U 2021. godini bilo je manje slučajeva direktnih pokušaja saznavanja izvora od novinara. Nije bilo direktnih pritisaka na novinare da odaju svoje izvore, međutim predstavnici vlasti su zloupotrebjavali svoje službe i date nadležnosti kako bi pribavljali određene podatke od novinara, pri čemu su upotrebljavali i određene vrste pritisaka. Medija centar u Nišu je imao posetu policije koja se raspitivala o aktivnostima određenih opozicionih političara. Za vreme tzv. ekoloških protesta određeni novinari dobijali su pozive kako bi davali izjave u policiji, a sve sa ciljem utvrđivanja organizatora zabranjenih protesta, iako su novinari bili izveštači sa okupljanja. Ozbiljniji oblik sankcionisanja su bile prekršajne prijave zbog navodnog učešća ili organizacije nedozvoljenih protesta. U 2021. godini beležimo 6 prekršajnih postupaka i 2 izrečene prekršajne osude sa novčanim kaznama. Zabeležen je slučaj oduzimanja kompletne opreme ekipi portala 24 sedam, i to na aerodromu u Podgorici u Crnoj Gori. Na izlazu sa aerodroma snimatelju portala je oduzeta kompletna oprema, pri čemu carinici nisu dali nikakvo objašnjenje, iako je beogradska tv ekipa imala svu potrebnu dokumentaciju za opremu koju je unela u Crnu Goru, kao i akreditacije za praćenje događaja ustoličenja mitropolita Joanikija. Početkom 2022. godine zabeleženo je oduzimanje drona srpskom Medija centru iz Čaglavice na Kosovu od strane kosovske policije. Iskustva novinara su različita kada je u pitanju odnos prema izvorima informacija. Iako često održavaju kontakte sa njima, novinari se više ne osećaju slobodni da traže informacije od izvora. Održavanje kontakata postaje teže, a uočavajući primere represivnih metoda institucija kroz interne procedure ili čak prijave tužilaštvu i policiji prema izvorima, sami izvori se sve više povlače. Veliki uticaj ostavili su slučajevi Ane Lalić iz Novog Sada i insajdera koji su dostavili podatke o stanju u KBC Vojvodina, kao i Aleksandra Obradovića, uzbunjivača iz Fabrike oružja Krušik iz Valjeva, iz prethodnih godina. Novinari ih veoma često ističu kao razloge zbog kojih izvori sve više strahuju da stupe u kontakt sa novinarima ili da ostanu u kontaktu sa njima.

Ostali zakoni se primjenjuju objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim akterima da rade slobodno i sigurno

Rezultat za 2020: 3,08 / Rezultat za 2021: 3,04

Protiv novinara u obavljanju njihovog novinarskog posla arbitrarno su korišteni prekršajni propisi u okviru Zakona o bezbednosti saobraćaja i to za vreme tzv. ekoloških protesta koji su održavani u novembru i decembru 2021. godine, međutim više kao vid pritiska nego ozbiljnije sankcije. U prethodnoj godini zabeleženo je više podnetih tužbi protiv medija koje se mogu okarakterisati kao SLAPP tužbe, pa je u januaru podneto gotovo 30 tužbi protiv više novinara, urednika i medija.

Protiv novinara u obavljanju njihovog novinarskog posla arbitrarno su korištene odredbe Zakona o bezbednosti saobraćaja, i to u okviru takozvanih ekoloških protesta, koji su u kontinuitetu održavani u novembru i decembru 2021. godine. S obzirom na to da je organizacija protesta bila zabranjena od strane MUP-a Srbije, protiv novinara koji su izveštavali i pratili okupljanja građana podnošene su prekršajne prijave zbog navodnog kršenja propisa u vezi sa saobraćajem, a protiv nekoliko novinarki i novinara vođeni su istražni postupci zbog navodnog učešća u organizaciji protesta. Novinarka Milena Dimić je više puta pozivana u policijsku stanicu u Leskovcu kako bi dala izjavu u vezi sa navodnim učešćem na protestima, pri čemu su u prvom slučaju policijski službenici koji su se pojavili na vratima porodične kuće zatekli novinarku sa jednogodišnjim detetom i od nje tražili da se odmah pojavi u stanici kako bi dala izjavu. Protiv urednika i novinara istraživača portala KRIK u 2021. godini inicirane su veoma ozbiljne tužbe od strane visokih predstavnika vlasti, a ovakve tužbe predstavljaju opomenu drugim, posebno kritički nastrojenim istraživačkim i drugim medijima i novinarima. Bratislav Gašić, direktor Bezbednosno-informativne agencije, tužio je novinarku KRIK-a Milicu Vojinović i urednika Stevana Dojčinovića zbog iznošenja vesti sa jednog od suđenja koje je KRIK pratio (suđenje tzv. Jotkinoj kriminalnoj grupi). Goran Živković, komandant policijske jedinice za zaštitu svedoka, i još dvojica rukovodilaca

ove jedinice – Milan Išić i Nebojša Pavlović tužili su urednike KRIK-a Bojanu Jovanović i Stevana Dojčinovića zbog tekstova u kojima su pisali o problemima unutar ove jedinice. Agencija za zaštitu životne sredine pokrenula je prekršajni postupak protiv KRIK-a i zakonskog zastupnika organizacije jer KRIK navodno nije na vreme platio 228 dinara za ekološku taksu – naknadu za posebne tokove otpada. Nikola Petrović, bivši direktor državne firme Elektromreža Srbije i kum predsednika Srbije, podneo je krivičnu tužbu protiv novinarki KRIK-a zbog priče koju su objavile u okviru međunarodnog istraživanja „Otvoreni Luksemburg“. U tekstu je otkriveno da je Petrović bio vlasnik ofšor firme u Luksemburgu i da je preko nje tajno ušao u različite poslove u Srbiji. Petrović je u svojoj tužbi tražio zatvorske kazne za novinarke: da se Dragana Pećo osudi na dva meseca, a Vesna Radojević na mesec dana zatvora. U 2021. godini nije bilo direktnih pokušaja da se novinari učutkaju na osnovu odredbi o širenju dezinformacija, straha i panike.

U srpskim propisima nema posebnih zaštitnih mera koje štite novinare i medije od SLAPP tužbi. U 2021. godini zabeleženo je više podnetih tužbi protiv medija koje se mogu okarakterisati kao SLAPP tužbe. Posebno je kritičan bio period početkom godine kada je u dva slučaja podneto više tužbi protiv novinara i redakcija. Na primer, firma Milenijum tim, koja radi na nekim od najvećih državnih građevinskih projekata u Srbiji, tužila je više medija i od svakog od njih zahteva odštetu od 100.000 evra u svakoj podnetoj tužbi. Medji su tuženi jer su prenosili informacije izrečene na konferenciji za novinare opozicione Narodne stranke. Iz izveštaja Višeg suda u Beogradu utvrđeno je da je ova kompanija u periodu od marta do maja 2021. podnela ukupno 34 tužbe tom sudu, od čega su u 27 tužbi tuženi mediji, što je 79 odsto ukupnog broja podnetih tužbi. U međuvremenu, tužbeni zahtevi su drastično smanjeni, što može da govori o tome kako se samim tužbama kalkuliše i vrši pritisak na medije, a ne teži se naknadi pretrpljene štete. Višestruko su tuženi urednici i novinari portala VOICE iz Novog Sada. Novinari su primili dve tužbe u iznosu od po milion dinara. Tužbe su uperene protiv šest saradnika tog centra i protiv samog izdavača. Prava novinara i njihova bezbednost dok izveštavaju sa protesta ili drugih događaja koji uključuju okupljanje građana i dalje su ugrožena. Novinari su na udaru i protestanata i policije, uglavnom u zavisnosti od samih događaja i razloga za okupljanja. U 2021. godini novinari su bili na meti policije, posebno u novembru i decembru, kada su zbog svog izveštavanja tretirani jednako okupljenim građanima, a neretko i sumnjičeni za organizaciju samih događaja. Protiv novinara su podnošene prekršajne prijave, pozivani su u policiju radi davanja izjava u vezi sa organizacijom događaja, ili su policajci dolazili zbog davanja izjava.

Novinari su slobodni da se bave svojom profesijom i da osnivaju, da se učlanjuju i da učestvuju u radu novinarskih udruženja

Rezultat za 2020: 2,89 / Rezultat za 2021: 2,90

U prethodnoj godini beleženi su pokušaji da se u propise predlože i uvedu definicije i licenciranje novinara, a novinarkama i novinarima u nekoliko navrata zabranjivan je pristup i izveštavanje sa određenih događaja, te ometan rad. Međutim u ovoj oblasti nije bilo posebnih promena, ali ni velikih problema. Praktični rezultati, uglavnom putem Stalne radne grupe i postupanja javnih tužilaca koji polako prihvataju šire shvatanje novinara, pokazuju dobar smer.

Novinari u Srbiji ne moraju da imaju dozvolu za obavljanje novinarskog posla. U prethodnoj godini zabeleženi su pokušaji da se novinari definišu i licenciraju, što je činjeno i putem predloga u Radnoj grupi za izmene i dopune Zakona o javnom informisanju i medijima. Sa druge strane, i dalje je vidljiva težnja vlasti i nadležnih organa u slučajevima incidentnih događaja na štetu novinara i medijskih uposlenika da se umanju krug lica koja se smatraju novinarima.

Novinari su u nekoliko navrata ometani ili im je zabranjivan pristup i izveštavanje sa određenih događaja i u prethodnoj godini je zabeleženo najmanje 9 takvih slučajeva koji su se činili bez posebnih obrazloženja, a uglavnom na štetu novinara koji kritički izveštavaju o radu predstavnika vlasti i institucija, posebno u lokalnim sredinama. Najdrastičniji događaji su kada TV N1 nije bilo dozvoljeno da uđe u portu pravoslavne crkve u Srbobranu, dok je novinar i urednik portala Brus Online Nenad Miljković izbačen iz zgrade opštinske uprave iako je došao da isprati događaj koji je organizovan. Novinari na lokalnu trpe direktne pritiske od strane lokalnih predstavnika vlasti koji ih ne obavestavaju o događajima koje organizuju, a često i prave probleme oko komunikacije i poseta skupštinskim događajima. U krivično-pravnim postupcima, tužiocima, njihovi zamenci i policija često postavljaju pitanje prepoznavanja

novinara u smislu obavljanja novinarskog posla ili definicije koja je predviđena Krivičnim zakonikom Srbije. I dalje se insistira na tome da novinarka ili novinar treba da pripadaju određenom mediju ili da taj medij bude prepoznatljiv u javnosti, ili da novinari moraju biti uposleni i baviti se novinarskom profesijom kao primarnim poslom, međutim bez negativnih sistemskih promena. Sa druge strane, javni tužioci prihvataju šire shvatanje novinara i u svojim bazama kao napadnute novinare i medijske radnike beleže lica koja ranije nisu shvatana kao novinari. Novinari su slobodni da se organizuju i to čine preko novinarskih udruženja. Udruženja su veoma aktivna i prepoznata u javnosti kao reprezentivi prava novinara u više segmenata, ali se u odnosu na njihov rad iznose i kritike. Direktnih pritisaka da se novinari učlane u udruženja nije bilo. Godinama unazad na udruženja se vrše različiti vidovi pritisaka, koji se pre svega ogledaju u stalnom osporavanju njihovog kredibiliteta i uloge u zaštiti prava novinara. Pod posebnim pritiskom su udruženja kritički orijentisana u slučajevima kršenja medijskih sloboda i veoma aktivna na polju bezbednosti novinara koji se od strane predstavnika vlasti i provladinih medija karakterišu kao neprijatelji Srbije, strani plaćenici i saradnici stranih ambasada. U Srbiji se osnivaju i postoje paralelna medijska udruženja. Njihov zadatak je urušavanje snage pravih i reprezentativnih udruženja, dodatni pritisak i pokušaj da se određeni deo novinara dovede u stanje konfuzije kako bi se umanjila snaga postojećih udruženja i asocijacija. Osnivanje paralelnih novinarskih udruženja novinari smatraju pokušajem predstavljanja stavova vlasti u medijskom svetu i načinom da se uspostavi paralelna i konkurentna organizacija novinara. Paralelna udruženja bila su posebno aktivna u okviru Radne grupe za izradu Zakona o javnom informisanju i medijima, gde su njihovi stavovi predstavljali urušavanje već izgrađenih vrednosti.

Posao novinara je stabilan i zaštićen na radnom mestu

Rezultat za 2020: 2,98 / Rezultat za 2021: 2,96

Stanje u oblasti položaja novinara u okviru radnog okruženja je gotovo nepromenjeno. I dalje nema preciznih podataka o brojevima novinara koji imaju potpisane ugovore o radu, ali je i pored toga jasno da više od polovine novinara radi na osnovu ugovora o radu koji se razlikuju po medijima. Novinarska plata u Srbiji je ispod prosečnih primanja, a nešto bolja je u javnim medijskim servisima. Novinari rade u veoma nepovoljnim radnim uslovima, a takav položaj se ne poboljšava.

U Srbiji i dalje ne postoje precizni podaci o tome koliko novinara ima potpisane ugovore o radu. Najveći broj novinara radi na osnovu ugovora o radu, međutim u zavisnosti od medija, ugovori se razlikuju. Takođe, i dalje je nepoznanica koliko novinara ima i odgovarajuće socijalno osiguranje s obzirom na to da je priličan procenat onih poslodavaca koji svoje obaveze prema zaposlenima ne izmiruju u potpunosti i na vreme, naročito kada je u pitanju socijalno osiguranje. Prosečna novinarska plata u Srbiji kreće se od 300 do 400 evra. U javnim medijskim servisima plata je nešto viša i kreće se u visini prosečnih primanja u Republici Srbiji. Plate novinara se generalno ne isplaćuju redovno (osim u javnim medijskim servisima). Novinari rade u veoma nepovoljnim radnim uslovima, a takav položaj se ne popravља. Kao najveći problem novinari ističu niske plate i neredovne isplate, nesigurnost i neizvesnost opstanka u samom mediju, loše uslove rada na radnim mestima i u novinarskom poslu. Strepeći za ostvarivanje osnovnih uslova za život, novinari čak potiskuju i u drugi plan stavljaju fizičke i verbalne pritiske i sopstvenu bezbednost i kao najveći problem ističu teške ekonomske uslove za život. Novinari u lokalnim sredinama aktivno rade u više redakcija ili druge poslove kako bi mogli da obezbede osnovna sredstva za život. Položaj novinarki u radnom okruženju je pogoršan u odnosu na položaj novinara. Utisak većeg angažovanja novinarki u medijima dovodi se u vezu sa lošijim položajem novinarstva kao zanimanja koje se u društvu tretira kao posao bez značajne pozicije moći sa veoma slabim statusom. Sa druge strane, zvanični podaci pokazuju gotovo jednak stepen uposlenosti. Usled konkurencije i položaja, novinarke su pod većim ekonomskim i finansijskim pritiscima nego novinari, ali i pritiscima koji su rezultat vrednosno i kulturološki tradicionalnih pogleda na

— INDIKATOR 1.5

njihovu ulogu kao žena. Radni uslovi novinara frilensera su dosta nepovoljniji u odnosu na svoje kolege koji imaju određenu vrstu ugovorne obaveze prema poslodavcima. Njihov broj se povećava, a razlozi tome su uglavnom otpuštanja i veoma loši uslovi rada u redakcijama. U Vojvodini u statusu nezaposlenog nalazi se 6,8% novinara, dok 4,1% volontira. U odnosu na ukupan broj zaposlenih medijskih profesionalaca, evidentirano je 5,4% samozaposlenih novinara i medijskih radnika. Novinari su u određenoj meri organizovani u sindikate, međutim to nije ni približno na nivou koji je potreban za punu sindikalnu zaštitu profesije. U privatnim medijima ne postoje posebni sindikati, a novinari se priključuju već postojećim sindikalnim organizacijama na opštem nivou. U Srbiji ne postoje potpisani kolektivni ugovori za zaštitu radnih prava novinara u privatnim medijima. Novinari u medijima imaju određeni nivo pristupa pravnoj pomoći i besplatnoj podršci, međutim to se uglavnom vezuje za stavove uredništva i vlasnika medija, odnosno interese samog medija, ne i za konkretne potrebe novinara.

Prevenција

3,52

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Institucionalni mehanizmi za trenutnu zaštitu novinara u slučajevima pretnji i napada ne postoje, zvaničnici ohrabruju napade na novinare i policajci se odnose prema novinarima izuzetno oštro.

Uspostavljeni su svi institucionalni mehanizmi za neposrednu zaštitu novinara u slučaju napada, zvaničnici jasno i sistematski obeshrabruju napade na novinare, a policijske vlasti tretiraju novinare s poštovanjem.

Novinari i medijski akteri imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim merama kada im se preti

Rezultat za 2020: 3,89 / Rezultat za 2021: 3,94

Iako novinari imaju pristup mehanizmima brze reakcije koji u praksi veoma dobro funkcioniše, mere u suštini nisu ni blizu efikasne u odnosu na ono što stoji na raspolaganju. I dalje su problematični slučajevi kod kojih tužilaštvo i policija smatraju da oštećena lica nisu novinari, kao i pitanje šta javna tužilaštva smatraju pretnjom jer od toga i zavisi njihova reakcija. Beleže se propusti u radu nadležnih organa i pre svega ogroman politički uticaj predstavnika vlasti i određenih političkih stranaka. Policija je u više navrata zloupotrebljavana kako bi se vršili pritisci na novinare.

Državne institucije, u saradnji sa novinarskim udruženjima i asocijacijama, i to preko Stalne radne grupe za bezbednost novinara, uspostavile su mehanizam brzog prijavljivanja i hitnog postupanja u slučaju napada u kojima su novinari oštećena lica. U dogovoru sa predstavnicima javnih tužilaštava i policije, uspostavljen je sistem kontakt tačaka čiji zadatak je između ostalog prijavljivanje i provera slučajeva napada na novinare. Poseban portal Bezbedni novinari ima za cilj da na jednom mestu obezbedi što veći broj informacija od važnosti za rad novinara, od smernica za pomoć i relevantne prakse do SOS linije za prijavljivanje slučajeva i podataka o kontakt tačkama kod nadležnih organa. Najveći broj slučajeva koji se prijave javnim tužilaštvima i policiji dolazi preko SOS linije za prijavljivanje slučajeva napada i sistema kontakt tačaka i novinarskih predstavnika u Stalnoj radnoj grupi za bezbednost. U 2021. godini zabeleženo je više od 130 različitih prijava. Nadležni organi su, u skladu sa postignutim Sporazumom o uspostavljanju Stalne radne grupe za bezbednost, reagovali najčešće brzo i hitno, preduzimajući radnje iz svojih nadležnosti. Takođe, i dalje je problematično pitanje šta javna tužilaštva smatraju pretnjom jer od toga i zavisi njihova reakcija. Ukoliko

— INDIKATOR 2.1

novinar određenu poruku doživi kao pretnju, a tužilaštvo kao kritički stav, reakcija tužilaštva, bez obzira na način prijavljivanja, neće biti zadovoljavajuća za oštećenog. Javno tužilaštvo i policija su usvojili obavezujuća uputstva koja predviđaju njihovu hitnu reakciju, brzo zavođenje i postupanje, ali i odgovornost za nepostupanje. Iako policija pokazuje napredak po pitanju reakcije, postupanja i senzibiliteta, i dalje postoje propusti u njenom radu, a pre svega ogroman politički uticaj predstavnika vlasti i političke partije koja se nalazi na vlasti. Policajci su u više navrata zloupotrebljavani kako bi se vršili pritisci na novinare, a sa druge strane nije uočen određeni otpor. Najbolji primer za to su aktivnosti prema novinarima za vreme građanskih protesta u novembru i decembru 2021. godine, međutim bez ozbiljnijih posledica.

Novinari i drugi medijski akteri (čiji su životi ili fizički integritet su u stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/sigurnosti

Rezultat za 2020: 4,20 / Rezultat za 2021: 4,27

Procena bezbednosti novinara je u blagom napretku. U Republici Srbiji na snazi je mehanizam za pružanje fizičke zaštite građanima kojima preti opasnost, a koji uključuje i novinare. Međutim i dalje ne postoje sistematski uređene procene rizika, a zahtevi za procenu bezbednosti se podnose isključivo uz saglasnost oštećenog lica, pa je svaki put neophodno pokrenuti postupak procene sigurnosti kako bi se utvrdilo postoji li opasnost po lice, njegovu porodicu ili okolinu. Ono što je dobro jeste da se ovakve procene podnose dosta jednostavnije, posebno uz podršku predstavnika novinarskih udruženja u Stalnoj radnoj grupi.

Na nacionalnom nivou u Republici Srbiji postoji mehanizam za pružanje fizičke zaštite građanima kojima preti opasnost. Ova podrška uključuje i novinare i lica angažovana po drugim osnovima u medijima. Mehanizam zaštite predviđen je Zakonom o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku i Zakonikom o krivičnom postupku, a postupak se započinje pred Ministarstvom unutrašnjih poslova čiji pripadnici pružaju zaštitu građanima. Sa druge strane, mehanizam zaštite ima i puno problema. Istraživački novinari, upravo zbog nepoverenja i lošeg iskustva koje su imali sa državnom službom, imaju otpor prema eventualnom (policijskom) obezbeđenju. I dalje ne postoje sistematski uređene procene rizika, a zahtevi za procenu bezbednosti se podnose isključivo na zahtev i uz saglasnost oštećenog. U svakom pojedinačnom slučaju neophodno je pokrenuti postupak procene sigurnosti kako bi se utvrdilo postoji li opasnost po njega i njegovu porodicu ili okolinu. Sa druge strane, postoje i problemi u ostvarivanju takve zaštite jer novinari često nisu svesni da im je ugrožena bezbednost, a mnogi izražavaju i ozbiljne sumnje u zaštitu podataka do kojih se dođe prilikom vršenja procene, posebno

— INDIKATOR 2.2

od strane Bezbednosno-informativne službe. Novinaru Milanu Jovanoviću je i dalje na snazi policijska zaštita dodeljena još 2019. godine. U međuvremenu ta zaštita je prestala u avgustu 2021. godine, procenom Uprave za zaštitu ličnosti MUP-a da više nema opasnosti po njegovu bezbednost, ali je nakon reakcije novinarskih udruženja i asocijacija procena ponovljena, a novinaru Jovanoviću zaštita vraćena. Novinar Zoran Mitrić iz Loznice se već 14 godina bez prekida nalazi pod zaštitom policije. MUP je u novembru 2021. godine usvojio interne propise koji treba da doprinesu smanjenju stepena odgovornosti, promeni odnosa prema žrtvama i smanjenju sekundarne viktimizacije i unapređenju njihovog položaja kao žrtava krivičnih dela. Ove instrukcije biće obavezujuće za sve policijske službenike prilikom informisanja i procenjivanja rizika ranjivosti i potrebe za merama zaštite i podrške. S obzirom na to da policija i javno tužilaštvo ne reaguju kada je u pitanju sekundarna viktimizacija, pomoć novinarima pružaju novinarska udruženja u vidu pravne pomoći, prijave napada i podrške u daljem postupanju, zagovaranju i praćenju slučajeva, pa sve do psihološke i druge vrste podrške novinarima koji su napadnuti.

Novinarke imaju pristup pravnim merama i mehanizmima podrške kada se suočavaju sa rodno zasnovanim pretnjama, uznemiravanjem i nasiljem

Rezultat za 2020: 3,64 / Rezultat za 2021: 3,56

Bez obzira na pojačane mere i kvalitetnije propise, uz blago nazadovanje, konkretna primena nije zadovoljavajuća. Budući da se povećava broj napada na novinarke, posebno u onlajn sferi, a kako tužilačke istrage u većini slučajeva nisu dale pozitivne rezultate, nema nekih direktnih pomaka u posebnoj zaštiti novinarki.

Istanbulska konvencija delimično je ugrađena u srpsko zakonodavstvo kroz nekoliko propisa. U nevladinom sektoru postoji veliko nezadovoljstvo načinima na koje je ugrađena Istanbulska konvencija, pa se zaključuje da se, osim delova određenih propisa, strateških dokumenata i pojedinačnih zločina, sistematski nije mnogo radilo na stvarnom integrisanju dokumenta. Na osnovu izveštaja koji je Srbija poslala Ekspertskoj grupi za borbu protiv nasilja nad ženama, može se videti da su preduzete ozbiljne mere, ali kroz saradnju sa novinarkama koje su žrtve nasilja, kroz saradnju sa udruženjem Novinarke protiv nasilja i izveštaje drugih udruženja koja se bave nasiljem nad ženama. Praktičnim uvidom u rezultate rada nadležnih organa i stanja u okviru bezbednosti novinarki, dobija se drugačija slika položaja novinarki u Srbiji. Među preventivne mere Krivični zakonik uključuje krivična dela progona, seksualnog uznemiravanja, prisilnog braka i sakaćenja ženskog polnog organa. S obzirom na to da su znatno češće na meti onlajn napadača, za novinarke je od posebnog značaja krivično delo proganjanja koje je uvršteno u grupu od 27 krivičnih dela koja se mogu povezivati sa incidentima na štetu novinara, a na koja se posebno obraća pažnja od strane tužilaca i policije. Proganjanje je bilo jedno od najčešćih inicijalnih kvalifikacija pretnji novinarkama u onlajn sferi. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći prepoznaje žene kao žrtve porodičnog nasilja i korisnice besplatne pravne pomoći, kojima je ova vrsta pomoći dozvoljena van

zakonom propisanog imovinskog cenzusa. Krug korisnika besplatne pravne pomoći je veoma sužen, a metodologija koja se primenjuje može da isključi veliki broj novinarki. Zakon predviđa da žene čiji su prihodi ispod minimuma imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć, pa novinarke veoma teško mogu da budu deo korisnika besplatne pravne pomoći. Ovim zakonskim rešenjem žena koja ne ispunjava zakonske uslove za besplatnu pravnu pomoć od organizacije civilnog društva može dobiti samo opšte pravne informacije i pomoć pri popunjavanju obrazaca, što je u direktnoj suprotnosti sa članom 9 Istanbulske konvencije. Takav problem se preliva i na rad novinarskih, medijskih i drugih udruženja koja pružaju pravnu podršku novinarkama. Relevantne institucije nisu uspostavile redovne službe za pružanje informacija o merama bezbednosti i pravnoj podršci novinarkama. Poverenica za ravnopravnost i Republički zaštitnik građana veoma retko se oglašavaju kada su u pitanju uvrede, pritisci i napadi na novinarke. Novinarke se retko obraćaju institucijama za savet, pravnu pomoć ili zaštitu i do sada nije bilo adekvatnih podataka o tome u kojoj meri su novinari mogli da kontaktiraju nadležne institucije. Novinarke se institucijama uglavnom obraćaju preko novinarskih i drugih udruženja ili pozivom na SOS telefon. U radu sa novinarkama se ističu Novinarke protiv nasilja, koje saraduju sa kontakt tačkama novinara prilikom pripreme i podnošenja izveštaja o napadima na njihove članove. Podršku novinarkama pružaju i međunarodne organizacije. Novinarke su uglavnom nezadovoljne postupanjem nadležnih institucija. Ističe se nedovoljna uloga Poverenice za rodnu ravnopravnost i Republičkog ombudsmana, koji su propustili da reaguju u brojnim slučajevima, poput organizovanog targetiranja i pritiska na novinarke portala KRIK od strane provladinih tabloida.

Praksa redovne javne osude prijetnji i napada nad novinarima i medijima je uspostavljena

Rezultat za 2020: 3,02 / Rezultat za 2021: 2,85

Ne postoje čvrsti i jednaki stavovi prema svim slučajevima napada na novinare, a predstavnici vlasti selektivno reaguju i uglavnom propuštaju da osude veoma ozbiljne verbalne pretnje, pritiske, targetiranje novinara, što i dalje pogoršava stanje. Izostaje realna namera da se osude napadi i pretnje, koji se čak i podstiču putem društvenih mreža ili učešćem predstavnika vlasti u tv emisijama u provladinim tabloidnim medijima. Najviši predstavnici vlasti veoma često targetiraju kritički orijentisane nezavisne medije i njihove novinare sa namerom da se kod građana stvori konfuzija i negativna slika o tim medijima i novinarima.

Ne postoje jasni, čvrsti i jednaki stavovi prema svim slučajevima napada na novinare. Vlasti selektivno i periodično reaguju i najčešće propuštaju da reaguju na veoma ozbiljne verbalne pretnje, pritiske, targetiranje i optužbe na račun novinara. Ne postoji stvarna namera da se osude napadi i pretnje, već se čak i podstiču putem društvenih mreža ili učešćem u tv emisijama u provladinim tabloidnim medijima. Predstavnici vlasti u svojim javnim istupima i izjavama veoma često propuštaju da osude pretnje koje se izriču novinarima, a neretko ostaju potpuno nemi i bez reakcije na upućene verbalne pretnje. Kao primer navodimo slučaj protiv istraživačkog portala KRIK, kada su reagovala domaće organizacije, stručna javnost i međunarodne institucije zbog teške kampanje u provladinim tabloidima kada su novinarke i uredništvo KRIK-a ozbiljno targetirani kao saradnici kriminalnog klana Belivuka. Najviši predstavnici vlasti veoma često targetiraju kritički orijentisane nezavisne medije i njihove novinare, dok poslanici Narodne skupštine vređaju i napadaju pojedinačne novinare, posebno sa istraživačkih portala poput KRIK-a i CINS-a, kao i medije list Danas, TV N1, Novu S. Na taj način funkcioneri istovremeno stvaraju atmosferu u kojoj se novinari osećaju nesigurno. Sa druge strane, usled organizovanih i kontinuiranih uvreda, pritisaka i napada, kod građana se izaziva potpuna konfuzija oko toga šta zapravo rade istraživački portali. U odnosu na izrečene pretnje, jasno je da se predstavnici vlasti više nalaze na strani onih koji izriču pretnje, uvrede i pozive na napade na novinare nego što iste te napade osuđuju.

Policijske vlasti su osetljive na pitanja bezbednosti novinara

Rezultat za 2020: 2,98 / Rezultat za 2021: 2,96

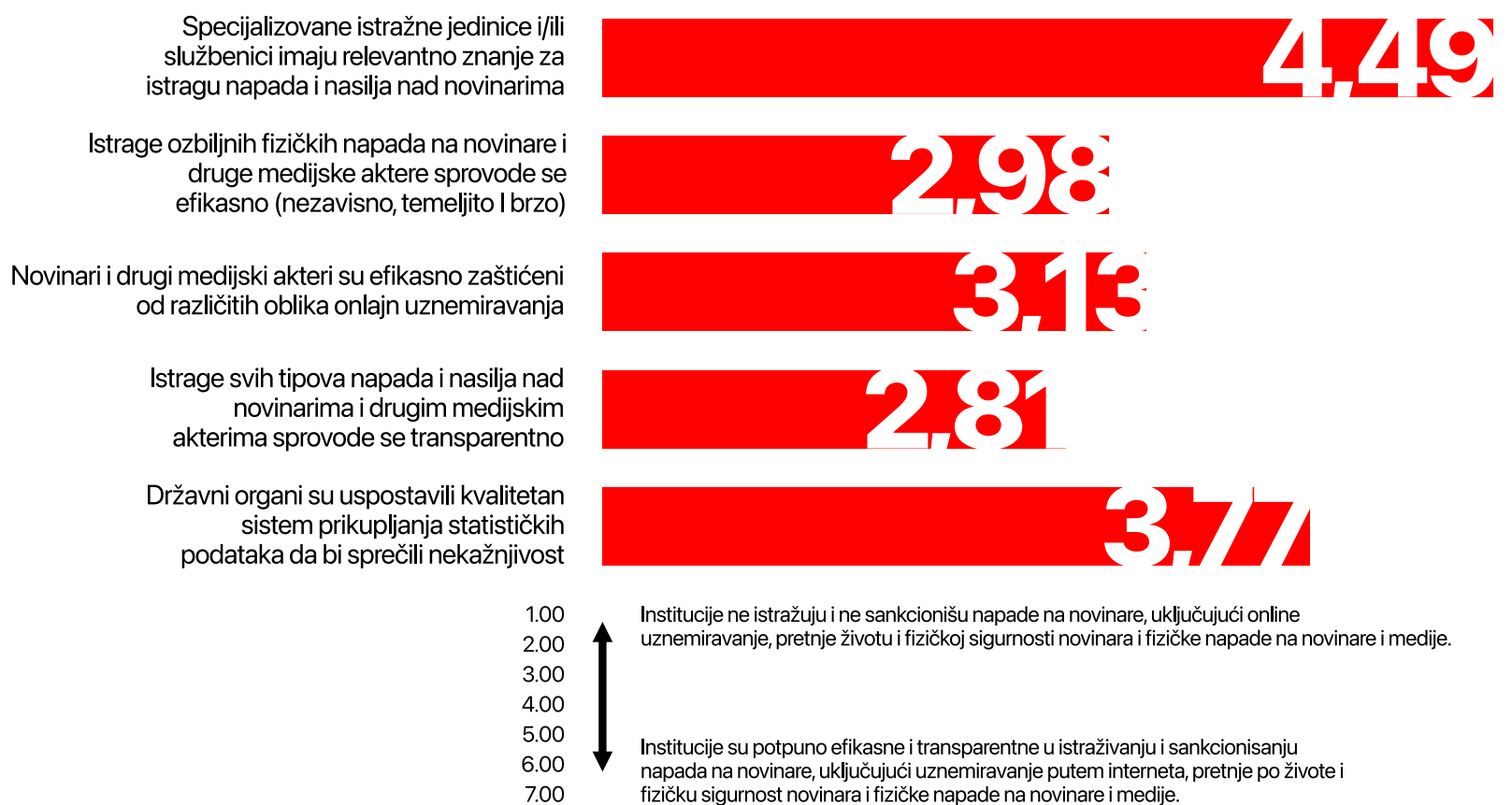
Iako predstavnici policije pokazuju više znanja u odnosu na probleme novinara i napade na njih, a komunikacija je u određenoj meri poboljšana, policija se često nalazi u ulogama vršilaca pritisaka na novinare, uglavnom pod negativnim pritiskom drugih nivoa vlasti. MUP je znatno poboljšao komunikaciju i razmenu informacija sa novinarskim udruženjima, ali ta komunikacija se ne replikuje na najniže nivoe i odnos prema oštećenim novinarima.

Pripadnici policije su generalno dobro upoznati sa pravima Policijski službenici su sve bolje upoznati sa osnovnim standardima ljudskih prava i ulogom novinara u društvu. Još 2019. godine MUP je odredio oko 100 kontakt tačaka čija je uloga praćenje slučajeva napada na novinare i reakcija u slučajevima kada njihove kolege čine propuste u radu. U prošloj godini održane su 3 zvanične obuke predstavnika MUP-a u organizaciji Saveta Evrope. Policija je usvojila interno uputstvo koje uređuje ponašanje policijskih službenika u slučajevima prijave napada na novinare, a u skladu sa Zakonom o policiji i pravilima postupanja. Određeni predstavnici policije i kontakt tačke koji su uzeli učešće u obukama o bezbednosti novinara pokazuju visok nivo informisanosti. Od strane MUP-a je znatno poboljšana komunikacija, razmena informacija i unapređena saradnja sa novinarskim udruženjima, međutim čini se da se najviše aktivnosti i saradnje događa na veoma visokom nivou i od strane visokih predstavnika MUP-a, što nema posebno veliki uticaj na bezbednost pojedinačnih novinara. Saradnja sa udruženjima svodi se na razmenu informacija i upite. Predstavnici policije jesu poboljšali svoj odnos prema novinarima, međutim u određenim segmentima i dalje postoje veoma teški propusti u radu, posebno u slučajevima poput organizovanih pritisaka i istraga protiv novinara zbog navodnog učešća u zabranjenim okupljanjima u okviru takozvanih ekoloških protesta. Novinari smatraju da je policija pod velikim pritiskom i političkim uticajem predstavnika vlasti.

Procesni deo

3,44

30

Specijalizovane istražne jedinice i/ili službenici su opremljeni relevantnom ekspertizom za istragu napada i nasilja nad novinarima

Rezultat za 2020: 4,47 / Rezultat za 2021: 4,49

Iako mehanizmi predviđaju veći nivo odgovornosti i podsticaj za nadležne organe, napredak u rešavanju slučajeva napada je veoma blag. Donetim internim obavezujućim uputstvima u javnim tužilaštvima i policiji određena su posebna lica na različitim nivoima koja predstavljaju kontakt tačke u slučajevima incidentnih događaja na štetu novinara. Zadatak kontakt tačaka je da prate ili vode slučajeve napada na novinare. MUP i javna tužilaštva imaju dobre ljudske resurse za rad sa novinarima (ukupno oko 230 službenika i javnih tužilaca).

U okviru rada policije i tužilaštva, u skladu sa donetim internim propisima, određena su posebna lica, zamenici javnih tužilaca i službenici MUP-a na različitim nivoima, koji predstavljaju kontakt tačke u slučajevima incidentnih događaja na štetu novinara. Zadatak kontakt tačaka je da prate ili vode slučajeve napada na novinare. U skladu sa obavezujućim uputstvom, svako javno tužilaštvo u Srbiji ima kontakt tačku koja prati slučajeve napada na novinare, dok u regionalnim policijskim upravama postoji 98 policajaca koji takođe prate slučajeve napada na novinare. Policija poseduje bolje tehničke resurse od tužilaštva, posebno kada je u pitanju visokotehnološki kriminal, s obzirom na kapacitete Službe za VTK pri policiji. S druge strane, javna tužilaštva su novijim uputstvom odredila veći broj lica koji u odnosu na broj tužilaca i zamenika prati slučajeve napada na novinare. Tužioci i policajci pokazuju različit nivo razumevanja prekršaja i krivičnih dela počinjenih na štetu novinara. Iako dobro obučeni za primenu Zakonika o krivičnom postupku, Krivičnog zakonika i drugih propisa, tužioci često nemaju dovoljno senzibiliteta i razumevanja u odnosu na težinu novinarskog posla i stvarne pretnje koje novinari doživljavaju. Obavezujuća uputstva koja su u primeni predviđaju obavezno razmatranje i eventualnu primenu posebne grupe krivičnih dela koja se mogu povezati sa delima

— INDIKATOR 3.1

učinjenim na štetu novinara. Grupa ovih krivičnih dela rezultat je razmatranja u okviru Stalne radne grupe za bezbednost novinara. Sa druge strane, ova uputstva ne poboljšavaju shvatanje bića samih dela, tehniku prikupljanja podataka niti senzibilitet prema novinarima. Saradnja između institucija poput policije i javnih tužilaštava postoji na svim nivoima, bez obzira na učešće u radnim grupama za bezbednost novinara, ali brojni problemi u komunikaciji dovode do propusta u prikupljanju podataka, sporog delovanja i loših krajnjih rezultata.

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske aktere sprovode se efikasno (nezavisno, temeljno i blagovremeno)

Rezultat za 2020: 3,03 / Rezultat za 2021: 2,98

Selektivna primena i neefikasnost u pojedinim predmetima otkrivaju brojne probleme kod razumevanja krivičnih dela prema novinarima, te i pored mehanizama i odgovornosti nisu dovele do pomaka. Praktično stiže se utisak pritiska i političkog uticaja drugih nivoa vlasti. Često se događa da se u rad nadležnih organa mešaju predstavnici izvršne vlasti, stavljajući ih u podređen položaj. U određenim slučajevima istrage nisu sveobuhvatne i zanemaruju političku pozadinu čina napada na novinare. Često se gube ili propuštaju da prikupe i iznesu ključni dokazi, a istražne radnje traju veoma dugo. Zbog toga rokovi za sprovođenje istraga zavise od toka samih slučajeva i tempa prikupljanja informacija i dokaznog materijala, te se uglavnom probijaju.

Istrage slučajeva napada na novinare pokazale su nekoliko dobrih stvari, ali i brojne probleme. Postupak prijavljivanja i brzina reakcije tužilaštva i policije su u nekim slučajevima na zavidnom nivou. Selektivna primena i neefikasnost u pojedinim predmetima često daju utisak pritiska i uticaja drugih nivoa vlasti. Bez obzira na efektivnost i efikasnost u pojedinim predmetima, nejasne odluke u strateški veoma važnim slučajevima ukazuju na probleme u srednjim i kasnijim fazama sprovođenja istraga. Često se događa da se u rad nadležnih organa mešaju predstavnici izvršne vlasti, stavljajući ih u podređen položaj. U određenim slučajevima istrage nisu sveobuhvatne, zanemaruju političku pozadinu čina napada na novinare. Tokom 2021. godine u javnim tužilaštvima formirano je 86 predmeta u vezi sa događajima na štetu bezbednosti lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a u vezi sa poslovima koje obavljaju. Od toga je 12 predmeta formirano u januaru, 11 u februaru, 7 u martu, 9 u aprilu, 5 u maju, 4 u junu, 6 u julu, 3 u avgustu, 7 u septembru, 7 u oktobru, 5 u novembru i 10 u decembru 2021. godine. Od navedenog broja, prvostepena ili konačna odluka doneta je u 33 predmeta, što predstavlja 38,37% ukupnog broja

— INDIKATOR 3.2

predmeta, i to u 6 predmeta doneta je osuđujuća presuda, a 27 predmeta okončano odlukom javnog tužilaštva – doneto je rešenje o odbačaju krivične prijave ili službena beleška da nema mesta pokretanju krivičnog postupka. Pokretanje istraga se vrši brzo i u veoma kratkim rokovima. Međutim istražne radnje traju veoma dugo. Faza prikupljanja podataka, saradnja policije i tužilaštva, podizanje optužnica, stavovi tužilaca po određenim pitanjima i dalje postupanje izazivaju nezadovoljstvo kod oštećenih novinara i stručne javnosti. Rokovi za sprovođenje istraga zavise od toka samih slučajeva i tempa prikupljanja informacija i dokaznog materijala. U gotovo svim istragama rokovi se probijaju, međutim u uslovima u kojima deluju javno tužilaštvo i policija u Srbiji to često zavisi od faktora koji nisu striktno vezani za nadležne organe. Incidentni događaji koji predstavljaju napade na novinare najčešće se kvalifikuju ispravno, pri čemu najveći broj dela predstavlja sumnju u ugrožavanje sigurnosti novinarki i novinara.

Novinari i drugi medijski akteri su efikasno zaštićeni od različitih oblika onlajn uznemiravanja

Rezultat za 2020: 3,17 / Rezultat za 2021: 3,13

Iako krivično-pravni sistem i pravne mere u Srbiji predviđaju dela koja prepoznaju onlajn oblike napada, direktna primena i rezultati su u stagnaciji ili blagom padu. Javna tužilaštva su do sada u svojim evidencijama u 2021. godini zabeležila 22 slučaja različitih oblika incidentnih događaja putem interneta. Institucije veoma retko reaguju po službenoj dužnosti, što novinari često zameraju jer ne poznaju dovoljno jasno pretnje koje im se stavljaju. Najveći broj pretnji odnosi se na ugrožavanje sigurnosti novinara iz člana 138, stav 3, a mnogi slučajevi imaju elemente proganjanja.

Za rešavanja onlajn oblika uznemiravanja, Krivični zakonik predviđa krivična dela u vezi sa pretnjama ili napadima na društvenim mrežama. Za novinare je najvažnije ugrožavanje sigurnosti iz člana 138, stav 3. Ovo delo ima poseban stav 3 koji reguliše napade na osobu koja obavlja posao od javnog interesa u oblasti javnog informisanja, što se u praksi uzima kao novinarski posao. U odnosu na društvene mreže važna je i računarska sabotaza, kada se odnosi na osobu koja obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja (član 299 Krivičnog zakonika); neovlašćeni pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži i elektronskoj obradi podataka kada se odnosi na lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informacija u vezi sa poslovima koje obavlja (član 302 Krivičnog zakonika); rasna i druga diskriminacija (član 387. KZ, st. 4 i 6 u vezi sa st. 1); neovlašćeno prikupljanje podataka o ličnosti, kada se odnosi na lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informacija u vezi sa poslovima koje obavlja, proganjanje (član 138a KZ). Ova dela mogu biti vrlo relevantna za slučajeve uznemiravanja novinara putem društvenih mreža, što je veoma čest slučaj u praksi i vrlo je važno što javna tužilaštva povezuju ova dela sa pretnjama novinarima. U prethodnom periodu novinari su na društvenim mrežama doživljavali verbalne pretnje,

— INDIKATOR 3.3

pretnje silovanjem i ubistvom, teškim telesnim povredama, razne uvrede i jake pritiske. Većina incidenata odnosi se na verbalne pretnje nanošenja fizičkih povreda. Javna tužilaštva su do sada u svojim evidencijama u 2021. godini zabeležila 22 slučaja različitih oblika incidentnih događaja. Institucije veoma retko reaguju po službenoj dužnosti i novinarska udruženja smatraju da je to jedan od problema u odgovoru na napade. Najveći broj pretnji odnosi se na ugrožavanje sigurnosti novinara, a mnogi slučajevi imaju elemente proganjanja. Bez obzira na hitne reakcije po podnetim prijavama, ističu se brojni nedostaci u prikupljanju podataka i istraživanju konkretnih profila sa kojih se preti, pa se veliki broj slučajeva već u početnim fazama usporava obraćanjima Fejsbuku, Instagramu ili Tviteru, i to uglavnom usled nemogućnosti da se utvrde potencijalni izvršioци. Najveći broj slučajeva pretnji na društvenim mrežama i internetu uopšteno ostaje u kategoriji nepoznatih počinilaca ili se odbacuje. U pogledu dodatnih mera koje nadležni organi preduzimaju, policija i tužilaštvo prate određene naloge i potencijalne počinioce, ali u slučajevima pretnji novinarima to do sada nije donelo neki uspeh.

Istrage svih vrsta napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima sprovode se transparentno

Rezultat za 2020: 2,81 / Rezultat za 2021: 2,81

Novinari imaju efektivnu mogućnost pristupa istražnim fazama i informacijama o postupku koje su nadležni organi spremni da podele sa njima, pa se uz pristup kontakt tačaka za bezbednost novinara iz novinarskih udruženja tužilačkim istragama uočava određeni napredak. Vidljiv je pomak u obaveštavanju javnosti, te se stiče utisak da novinari mogu da dobiju sve informacije koje je moguće dati u određenoj procesnoj fazi, međutim i dalje postoje sudovi i tužilaštva koji nisu raspoloženi da podele informacije u posedu.

Oštećeni novinari imaju mogućnost pristupa istražnim fazama i određenom delu informacija koje su nadležni organi spremni da podele sa njima. Informacije mogu da se dobiju zvaničnim uvidom u slučajeve koji se vode i to najčešće nakon davanja iskaza pred nadležnim zamenikom javnog tužioca, ali se proveravaju putem kontakt tačaka iz novinarskih udruženja u okviru Stalne radne grupe za bezbednost. Takođe, tužioci preporučuju da novinari koriste redovan način uvida u predmet, o kojem novinari uglavnom malo znaju i ne koriste ga pravilno. Većina sudova i tužilaštava ima određene portparole koji pružaju odgovore na upite novinarima. U poslednjih godinu dana primetan je pomak u obaveštavanju javnosti, te se stiče utisak da novinari mogu da dobiju sve informacije koje je moguće dati u određenoj procesnoj fazi. Pre svega tu prednjače Viši sud u Beogradu i javna tužilaštva u Beogradu i Novom Sadu, dok je sa druge strane u manjim sredinama i dalje primetan različit pristup u odnosu prema javnosti. I dalje su veoma upitne određene faze tužilačke istrage u kojima postoji opasnost da se istražne radnje kompromituju i slučaj izgubi. Većina sudova i sudija sa druge strane se ne slažu sa komentarisanjem toka i radnji tokom sudskih postupaka, te je to jedan od razloga za nedostavljanje svih traženih informacija.

Kvalitetni sistemi prikupljanja statističkih podataka uspostavljeni od strane državnih organa kako bi se zaustavila nekažnjivost

Rezultat za 2020: 3,90 / Rezultat za 2021: 3,77

Iako je razvijeno evidentiranje podataka o napadima na novinare, nema daljeg napretka. Evidenciju napada na novinare od 2016. godine vode Republičko javno tužilaštvo (RJT) i Ministarstvo unutrašnjih poslova. Ažurirana evidencija koju vodi RJT dostavlja se predstavnicima Stalne radne grupe za bezbednost na svaka tri meseca. Podaci su veoma pouzdani, međutim i dalje se uočavaju i određeni problemi u vođenju i čuvanju statističkih podataka, poput uklanjanja podataka iz evidencije usled okončanja slučajeva ili iz drugih razloga. Podaci su raščlanjeni prema ključnim kriterijumima, ali nisu previše detaljni po pitanju statističkih podataka. Sa druge strane, podaci u posedu MUP-a i dalje ostaju van domašaja novinarskih udruženja i javnosti.

Pored statistike koju vode određena novinarska udruženja, evidenciju napada na novinare od 2016. godine vode i Republičko javno tužilaštvo (RJT) i Ministarstvo unutrašnjih poslova. Ažurirana evidencija koju vodi RJT dostavlja se predstavnicima Stalne radne grupe na svaka tri meseca. Podaci koje RJT čuva su najobimniji i evidentiraju se prema vrsti krivičnog dela, osnovnim podacima oštećenog i fazama u vođenju postupka. Javna tužilaštva beleže samo podnete prijave i obaveštenja, a ne formiraju predmet na osnovu službenog saznanja, već samo na osnovu primljene prijave. Zapisuju se lični podaci, mesto napada, datum podnošenja predmeta i trenutna faza postupka, odnosno preduzete radnje. Nisu klasifikovani prema polu, etničkoj pripadnosti i ostalim socio-demografskim kriterijumima. Zbog specifičnih standarda i pravila u primeni javnih tužilaštava često se dešava da se određeni slučajevi uklone iz baza podataka. Razlozi za to su različiti (završeni slučajevi, dela koja se inicijalno ne povezuju sa napadima na novinare, nedostatak dokaza koji ukazuju na to da se radi o napadu ili pretnji novinarima zbog posla koji obavljaju itd.). Ministarstvo unutrašnjih poslova takođe

— INDIKATOR 3.4

vodi određenu bazu podataka o incidentnim događajima i prijavama koje se podnose kada je oštećeno lice novinar. Podaci kojima raspolaže policija su gotovo tajni, jer nema podataka da su određene osobe dobile takve podatke.

IV

Stvarna bezbednost

2,44

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Postoje teški slučajevi pretnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubistva.

Nije bilo slučajeva stvarnih napada, pretnji životu i fizičkoj sigurnosti novinara, niti drugih pretnji i uznemiravanja novinara i medija.

40

Pretnje i uznemiravanje koji nisu povezani sa fizičkom bezbednošću

Ovo može uključivati nadzor ili praćenje; uznemiravanje telefonom; proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; agresivne izjave javnih funkcionera; druge vrste pritisaka koji ugrožavaju bezbednost novinara u obavljanju posla. Ove vrste pretnji ne uključuju mobing i maltretiranje u radnom okruženju.

Rezultat za 2020: 2,37 / Rezultat za 2021: 2,24

Prethodnu godinu odlikovao je gotovo identičan broj slučajeva nefizičkih verbalnih pretnji i uznemiravanja. Neki od slučajeva su bili posebno teški po oštećene novinare, međutim nisu adekvatno prepoznati od strane nadležnih organa, posebno javnih tužilaštava. Sa druge strane, policija je ponovo imala određenu negativnu ulogu jer je utisak da su zloupotrebljavani od strane predstavnika vlasti, posebno za vreme ekoloških protesta.

Odlika 2021. godine je nastavak trenda pretnji i uznemiravanja novinara praćenjem i agresivnim izjavama predstavnika vlasti. Zabeleženo je 20 slučajeva različitih oblika verbalnih pretnji i uznemiravanja, najčešće izrečenih putem interneta, odnosno društvenih mreža. Svakako najteži oblik predstavlja slučaj objavljivanja štampanih poternica za Isidorom Kovačević, novinarkom Podrinskih, koje su deljene i postavljane na više lokacija u gradu Šapcu u Zapadnoj Srbiji. Težak pritisak i delom zloupotreba nadležnih organa poput javnog tužilaštva i policije od strane izvršne vlasti jesu i slučajevi pritisaka i zastrašivanja novinara protiv kojih su podnošene prekršajne prijave i koji su pozivani na informativne razgovore u sprovođenju predistražnih radnji, gde su se sumnjičili za organizaciju nedozvoljenih protesta građana i ekoloških organizacija u novembru i decembru 2021. godine.

Pretnje po živote i fizičku bezbednost novinara

Ovo može uključivati pozivanje na ubistvo novinara, njihovih prijatelja, porodice ili izvora; pozivajući na fizičke napade na novinare, njihove prijatelje, porodicu ili izvore. Pretnje mogu biti direktne ili poslate preko trećih lica; poslati elektronskim putem ili u direktnoj komunikaciji; mogu biti i implicitne i eksplicitne.

Rezultat za 2020: 2,66 / Rezultat za 2021: 2,55

Prethodnu godinu obeležilo je blago povećanje ozbiljnih verbalnih pretnji novinarkama i novinarima u odnosu na 2020. godinu, a posebno je vidljiv trend pretnji na društvenim mrežama i internetu uopšte, koje se lako uočavaju, ali veoma teško dokazuju i sankcionišu. Najveći broj tih pretnji ostaje u kategoriji nepoznatih učinilaca, a kapaciteti za otkrivanje dela i upotreba samih informacija i dokaza su dosta nejasni.

Broj ozbiljnih verbalnih pretnji je u odnosu na prethodnu godinu blago uvećan, pa je ubeleženo 26 takvih slučajeva. Jedan od najtežih slučajeva je već pomenuto otvoreno zastrašivanje i targetiranje redakcije KRIK-a, praćeno drugim pretnjama novinarima, izazvano kontinuiranom i organizovanom javnom hajkom u kojoj je KRIK povezivan sa jednom od najozloglašnijih kriminalnih grupa na Balkanu. Javno tužilaštvo i policija nisu povelu istragu u ovom slučaju, smatrajući da u skladu sa prihvaćenom praksom nema elemenata ugrožavanja sigurnosti novinara, a Republički zaštitnik građana koji je član Radne grupe za izradu Platforme za beleženje pritisaka i napada na novinare smatrao je da nema nikakvih elemenata pritisaka na istraživačke novinare. Novinari Marko Vidojković i Nenad Kulačin su zbog svog kritičkog stava prema postupcima predstavnika vlasti bili predmet više od 10 različitih ozbiljnih verbalnih pretnji po život i telo, dobijenih putem društvenih mreža ili fizički.

Stvarni napadi

Ovo može uključivati stvarnu fizičku ili psihičku povredu, otmicu, invaziju na kuću/kancelariju, zaplenu opreme, proizvoljno zadržavanje, neuspele pokušaje ubistva itd.

Rezultat za 2020: 2,40 / Rezultat za 2021: 2,60

Broj fizičkih napada je u padu u odnosu na prethodne godine, međutim i dalje postoje vidljivi problemi u obezbeđivanju adekvatnih uslova za rad i zaštitu novinara na otvorenim skupovima i građanskim protestima. Policija nije pokazala da gotovo svaki put može zaštititi novinare.

Broj fizičkih napada je u 2021. godini značajno opao, pa je zabeleženo 8 takvih slučajeva. Fizički napadi vezuju se za izveštavanje novinara sa različitih protesta i drugih događaja na kojima su se učesnici nasilno ponašali, posebno prema određenoj grupi kritički orijentisanih medija. U odnosu na prethodne godine, broj napada je znatno manji i pokazuje da se uglavnom vezuju za određene događaje poput okupljanja građana ili demonstracija u kojima postoji velika tenzija. Praksa je gotovo pokazala da građani nisu spremni da na ovakvim okupljanjima dozvole novinarima da obavljaju svoj posao.

Pretnje i napadi na medije i novinarska udruženja

Pretnje mogu uključivati uznemiravanje telefonskih poziva, proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje, agresivne izjave javnih službenika i druge oblike pritiska (natpisi, preteće poruke, itd.). Stvarni napadi uključuju invaziju na kancelarije, zaplenu opreme, razbijanje opreme, vozila itd.

Rezultat za 2020: 2,54 / Rezultat za 2021: 2,38

Broj ozbiljnih pretnji napada na medijske kuće je u porastu u odnosu na prethodne periode, a najveći broj tih napada vezuje se za određene događaje i odluke predstavnika vlasti, pa čak i organizovane oblike koji imaju određenu političku pozadinu. Usled stalnih kritika, negativnih konotacija i targetiranja kritički nastrojenih medija, građani su u nekoliko slučajeva bili veoma agresivni prema tv ekipama i njihovoj opremi, posebno prilikom izveštavanja sa terena.

Broj napada i pretnji medijskim kućama nije u prvom planu u poređenju sa drugim oblicima pretnji i napada, međutim 2021. godine zabeleženo je 12 takvih incidenata, najviše prema ekipama TV N1 koje su verbalno uznemiravane, fizički ometane, napadane i vređane, a takođe njihova oprema i imovina bila je predmet napada. Sa druge strane, praksa je pokazala da su određeni pritisci, targetiranja, zastrašivanja i pretnje novinarima zapravo indirektni napadi i na medijske kuće. Žestoke napade trpeli su i lokalni mediji, možda čak i sa većim posledicama. Najčešće su doživljavali hakerske DDOS napade, i to u precizno određeno vreme, nakon izveštavanja o posebnim temama ili u vreme kada je bilo neophodno da se izveštava o određenoj temi. U odnosu na prethodnu godinu, broj napada je povećan, ali ne u tako značajnoj meri.

Originalni naslov
Indeks bezbednosti novinara Zapadnog Balkana
2021 – Narativni izveštaj za Srbiju

Izdavač
Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autor
Rade Đurić

Pravni ekspert
Kruna Savović

Medijski ekspert
Aleksandra Krstić

Lektura
Nataša Polić

Prevodilac
Anica Milenković

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija je nastala uz pomoć Evropske unije i Akcije za ljudska prava (Action for Human Rights). Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Nezavisnog udruženja novinara Srbije i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Akcije za ljudska prava.

